

Riigivanem K. Pätsi kõne Rahvuskogu lõppkoosolekul.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

134298

Rahvuskogu pidulikul lõppkoosolekul tervitas kogu Rahvuskogu kauakestva käteplaksutamise ja püstitõusmisega riigivanem K. Pätsi, kui ta asus kõnetooli. Riigivanema hoogsat kõnet kuulati suurima tähelepanelikkusega ja aeg-ajalt katkestasid seda üksmeelset kiiduavaldused.

Oma kõnes riigivanem K. Päts ütles:

Kõrge Koda! Sel momendil, kui teie mitte üksnes meie rahva ees, vaid kogu haritud maailma ees oma tähelepanuäratava töö lõpetate, olgu mulle lubatud otsekohe, ausalt ja julgelt öelda neid mõtteid, mis terve rahvas ja kõik meie asutused tänasel päeval peavad kuulma.

Meie kõik teame, see ei ole saladus, et meie rahva hulgas ja ka siin on inimesi, kes tõendavad, et see, mis on sündinud rahva poolt tehtud otsuse alusel, mitte meie põhiseaduse järgi polevat sündinud ja et need aktid ei olevat seaduslikult siduvad, vaid on faktilised sündmused, millest võivat järeldusi teha nende mittemaksvuse kohta. Meie peame selle kohta täna, kui teie tööd lõpetate ja temaga õiguslikult siduvalt meie rahva ette tahame astuda, kindlale seisukohale jõudma, kas meie rahva otsus on siduv meie riigi võimudele, või on see nii, et see on ainult seadustrikkuv fakt ja muud mitte midagi!

Meie põhiseaduse omaduseks algusest peale meie rahva mõttekäigu kohaselt on ikka üks iseäraldus olnud, mida teistel demokraatlikudel põhiseadustel mitte nii ette ei ole lükatud ja mida sagedasti ka puudutatud ei ole. Meie oleme aga igas oma põhiseaduses kõigepealt esimesele kohale paigutanud selle, et kõrgeim võim Eesti Vabariigis on Eesti rahva päralt.

Teie olete siin oma töö juures teiste põhiseadustega tutvunud ja ma arvan, kui teie olete neid põhiseadusi sellelt seisukohalt võrrelnud meie põhiseadusega, siis olete ka näinud, et selles seisab meie põhiseaduste iseäraldus. Meie põhiseadusi on mitu korda muudetud, aga see positsioon rahva õiguste kohta on kõigis meie põhiseadustes alles jäänud ja teie olete sama positsiooni ka meie uue põhiseaduse nurgakiviks seadnud.

Kui ütleme, et kõrgeim võim on Eestis rahva päralt, siis peame ka ette kujutada võima, mis on selle kõrgema võimu sisu. Selleks on oma kindlad vormelid olemas ja üks niisugune kõlab ladina keeles järgmiselt: summa potestas in cives legibus soluta, see on — kõrgeim võim kodanikkude vastu, mis vaba seadustest. See ongi kõrgeima võimu sisu.

Kõik teised võimud on seadustega seotud, kõrgeim võim — rahvas — aga ei ole seadustega seotud, sest siis kõrgeim võim ei saaks põhiseadust muuta, kui ta teiste seadustega seotud oleks.

Selles mõttes on kõrgeim võim, olgu see rahva käes või olgu see monarhi käes, oma iseloomu poolest ühtlane. Riik, kellel on kõrgeim võim ta enda, rahva käes, see ei saa seda võimu võõrandada, ei saa teda jaotada, vaid see on senikaua, kui ta enda käes tahab pidada, tema oma ja jaotamatu võim. Kui oleme selle põhiseadusesse sisse kandnud, siis peab meie seisukoht kindel olema ka neil juhtudel, kui rahvas ise tahab kõnelda.

Nii on rahvas oma viimase otsusega meil öelnud ja oma võimu avaldanud selleks, milliseid aluseid ta tahab oma riigi põhiseaduses näha.

Rahvas on pidanud oma otsusega ainult pärast seda välja astuma, kui meie põhiseadused meid säärasesse seisukorda olid viinud, et hädaoht oli riigi iseseisvusele ja rahva edule kõigile nähtav.

Meie peame meelde tuletama ainult seda, missugune seisukord valitses riigis enne seda, kui rahvas otsustada sai uuele põhiseadusele käiku anda.

Tuletame meelde 8. detsembrit, kus ainult mõni hetk puudus, et meie riigis oleks süütut verd valatud, vägivaldne võim ja uus põhiseadus maksmata pandud, ilma et see oleks alguse saanud rahva käest.

Rahvas nägi, rahvas tundis, et ei tohi niikaugele lasta minna, et maksivad paberiliseivad vormilised õigused oleksid teinud riigi

AB

44516

6 1559192x

hävitamise võimalikuks, vaid rahvas otsustas iseseisvalt ja nõudvalt, et riigikord teistele alustele seataks.

Ja kui ma nüüd küsiks inende käest, kes ei taha seda rahva otsust siduvaks tunnista, kes on siis kohtumõistjad rahva kui kõrgema võimu kandja üle, siis ei leia meie ühtegi kohtumõistjat ja peame suures lugupidamises painutama oma pead rahva ees, kes on õigel ajal ette näinud ja tegutsenud.

(Kiiduavaldused.)

Rahvas soovis, et tuleksid tema esindajad kokku ja võtaksid tema asemel põhiseaduse vastu. Sellega andis ta mõista, et kõik senised katsed, millega teist teed on käidud, ei ole paremaid resultaate andnud, vaid rahvas tahtis, et uus põhiseadus oleks koostatud tema näpunäidete alusel ta enese poolt saadetud esindajate poolt.

Ma küsiks in, kas meie rahval oli õigus seda sammu astuda?

Lugupeetud kõrge koja liikmed, tuletage meelde neid nähteid, kuidas meie endist põhiseadust riigikogus parandada katsusime, kuidas käidi seal rahva õigustega ümber.

Meil seati endid kõrgema võimu asemele ja kui tuli panna rahvahääletamisele teatav põhiseadus, siis rahvaesindajad tõstsid viimasele minutil veel rahvahääletamise kvoorumit.

Sulane astus üle peremehe pea, sulane tahtis peremehe suu kinni panna.

(Kiiduavaldused.) See ei ole peremees, kes niisugust sulast enesest üle laseb kasvada, see ei ole õige peremees, kes oma õigust ja kohusetunnet laseb nii kergesti kõrvaldada. Vaid ta astub julgelt sammu, mida ta õigeks peab, ja seda on meie rahvas ka teinud.

(Kiiduavaldused.)

Nüüd uus põhiseadus. Üteldakse, et tema väljakuulutamine sünnitab konflikti praegu maksva põhiseadusega. Teie, kõrge kogu, ei ole mitte maksmapanija. Seda õigust ei ole rahvas teile andnud. Aga ta on teie kätte andnud õiguse, mis nõuab vastu võtta kogu seadusi ja selle juures on läbi viidud mõte, et teie käes on lõplik sõna meie uue põhiseaduse ja selle elluviimise seaduste sisu kohta öelda.

Rahvas ei ole midagi öelnud oma otsuses maksmapanemise kohta, et ükski asutus, et ükski esinduskogu võiks teie poolt vastuvõetud seaduste sisu muuta, kuid ta ei ole andnud seda maksmapanemise õigust ka Rahvuskogule, vaid ta on ainult öelnud üht, et nendel alustel, mis on välja kuulutatud, tuleb põhiseadus vastu võtta. See tähendab, põhiseadusele tuleb lõplik sisu Rahvuskogul anda. Ja ükski võim riigis, ka rahvas ise, ei taha enam uut vastuvõtmise toimetamist endale võtta. Kui rahvas oleks tahtnud seda teha, siis oleks ta seda oma otsuses ka väljendanud.

Meie seadusandluses on juhtumeid, kus mõni vastuvõetud seadus viidi rahva ette kinnitamiseks. Seni maksvas põhiseaduses oli ette nähtud võimalus, kus riigikogu poolt vastuvõetud seadus teatava hulga riigikogu liikmete soovil võidi esitada rahvale kas vastuvõtmiseks või tagasilükkamiseks. Need juhud on aga erandjuhud, ja neid erandeid ei pea tehtama üldiseks normiks.

Kui meie rahvas on öelnud, et Rahvuskogu peab võtma seaduse vastu, siis on ta seda kindlasti öelnud ja see ei ole kellelegi enam arusaamatu, et vastuvõetud põhiseadusele tuleb seaduslik käik anda.

(Kiiduavaldused.) Ma tean, et paljud inimesed, ka teie hulgas, arvavad, et õige tee on vana põhiseaduse järgi käia. Kuid praegu maksev põhiseadus on rahva otsusega teataval viisil kõrvale lükatud. Kes on selle põhiseaduse kõrvale heitnud? See, kelle käes on kõrgeim võim. Rahvas, kelle käest võim ära võtta taheti, ei ole revolutsiooni teel seda teinud, vaid ta on oma käed lahti raputanud selleks, et riigis kindlamat ja kõrgemat võimu maksta panna.

Rahvas ei ole revolutsiooni teel seda teinud, vaid end ainult sellega takistavatest köidikutest vabastanud, mis talle tema esindajate poolt peale pandi, et ei oleks võimalust põhiseadust parandada ja täiendada.

Meie põhiseadus taheti maksta panna igaveseks, nagu vanal ajal juuda rahvale Siinai mäel käsud ette kirjutati, mis pidid igavesti maksta. Meie rahvas on need köidikud endast eemale heitnud, ta ei ole tahtnud neid igavesti kanda. Ükski seadus ei ole igavene.

Meie rahvas on end kõrgeima võimuna avaldanud ja abilised pannud uue põhiseaduse maksmapanekuks.

(Kiiduavaldused.) On muidugi võimalusi ka teisiti talitada. Ei ole kellelegi keelatud rahva ette minna ja öelda, et see ei ole põhiseadusepärane. Kuid rahvas oma esindajate kaudu on teatanud, et rahvas ise seda muudatust soovib ja et rahvas ise soovib teostada kõrgeimat riigivõimu.

Mina, lugupeetud Rahvuskogu liikmed, olen neli aastat riigivalitsemise koormat kandnud põhiseaduse kriisi ajajärgul ja võin öelda, et see koorem kerge ei ole olnud. Ma ütlen, kui teie arvate, et see kriisiaegne kord peaks edasi kestma seeläbi, et meie selle põhiseaduse kui mittekõlbliku tagasi lükkame, siis pean ütleva, et siis tormatakse otse kuristikku.

Kui meil 8. detsember läks ilma verevalamiseta, siis seepärast ilma verevalamiseta, et meie riigiasutused olid omal kohal, ja meie riigiasutustel ja riigivõimudel ei puudunud võimu. Meie oleme täies võimuteadmises tegutsenud. Meie oleme teadlikud olnud sellest, mida meie teeme, ja selleks on meil riiklik võim käepärast, et vastuhakkamist ka maha suruda, ja oleme teadnud, et rahvas on meilt nõudnud korrakaitset. (Käteplaksutamine.)

Kui nüüd arvatakse, et see põhiseadus tuleb mingisugusel teel edasi lükata, tuleb mingisuguseid uusi kavatsusi teha, siis ütlen teile siin avalikult kui sellele, kelle usaldusel, kelle volitusel teie siia kokku kutsutud olete, et meie suurem rahva osa selle teega nõus ei ole. Mina tean, kui suure, raske vastutuse nende sõnadega endale võtan, aga tean ka, et see, kes on riigi eesotsas, peab ka otsustama õigel ajal ja kohal. Ei ole võimalik riiki edasi-tagasi kõigutada teiste rahvaste vahel ja põhiseaduse kriisi sellega edasi lükata, et meie tahaksime sajaprotsendiliselt uut, kõiki rahuldavat, mitte kusagil olevat põhiseadust teha, mille kohta meil ka ei ole teadmisi, vaid kui tahame sarnast uut põhiseadust teha, siis peaksime ei tea kust kõik eeskuju otsima.

Teie ei ole aga põhiseadust mujalt laenanud, vaid olete uue põhiseaduse neile alustele seadnud, mis meie rahvas algusest saadik õigeks on tunnistanud. Teie olete peremehe-õiguse põhiseaduses rahva kätte jätnud, kõik võimud peavad seda võimu arvestama, kes kõik peab tasakaalus hoidma.

Kui selles põhiseaduses mingisugune parandus tarvilik on, siis see uus põhiseadus on jätnud võimaluse rahvaesindusele rahulikult ja otstarbekohaselt seda teha. Niisugust korda, kus põhiseaduse parandamise võimalus anti ainult võimatu kõrge osavõtjate arvuga otsustamiseks, niisugust korda enam ei tule. Siin olete uue põhiseaduse paranduse kergemaks teinud.

Olen kindel, et kui uus põhiseadus maksuma hakkab, siis meie riigi elu rahulikult edasi kestab. Ja kõiki neid puudusi, — ma ütlen, et ka minu arvamistele isiklikult uus põhiseadus 100%-lt ei vasta, aga ega meie ei või ometi nõuda, et 120 inimest tulevad kokku ja teevad niisuguse põhiseaduse, mis igaühele 100%-liselt vastab. See peaks olema siis niisugune vanaaegne piibli tõlkimine, kus tulid 70 tarka kokku ja tõlkisid piibli täht-tähelt. Niisugust imet ei ole teilt oodatud. Ma ütlen, hea kunstnik mängib ka keskpärasel viiulil ja ei ole tarvis alati „stradivariust“ kätte anda, et ilusaid viise välja tuua.

Poliitika on kunst, seda kunsti peab oskama käsitleda, et kõige paremaid tagajärgi saavutada. Kui meil ei leidu neid kunstnikke, siis võite võtta kõige parema ja sisukama põhiseaduse, aga viis jääb ikkagi lonkama. Põhiseadus annab ainult instrumendi kätte, mille peal ilusaid viise kunstnik loob. Ja ma arvan, et meie rahvas oma esindajate näol suudab neid häáli, mis tal tarvis, ka teie loodud instrumendist välja nõiduda.

Ma võin teile täna kindlasti öelda, oma kindlas veendumuses, kindlas äranägemises ja teadmises, et siin meil väga tähtis samm astuda tuleb, põhiseadus tuleb maksuma panna. Ja täna annan neile seadustele, mis teie vastu võtnud olete, käigu, nende makspanemiseks tarviliku akti. (Käteplaksutamine.) Muidugi võidakse öelda ja öeldakse, ega mul selle koha peal neid õigusi ei ole, et vaadake, põhiseaduse makspanemise kord on teine. Siin on teie esimehed seletanud, ma olen seletanud, et kui rahvas on öelnud, et üks seadus tuleb vastu võtta, siis on see rahva tahtmine sellega öeldud, et harilikus korras, kui teist korda ei ole maksuma pandud, tuleb seadusele makspanemise käik anda, s. o. promulgatsioon-akt teha, välja kuulutada ja teatav tähtaeg anda. Kui öeldakse, et

C
286

184298

peaksime teise korra järgi käima ja mitte selle rahva otsuse põhjal tehtud seaduse seaduseks muutma, siis küsiksin ma, mis peaks sündima teie poolt vastuvõetud seadusega? Öeldakse, et rahvahääletusele tuleb panna! Ma küsiksin, mis pärast kometit mängida mitmesaja tuhande inimesega, kes üksmeelel välja astusid ja vastu võtsid soovi, et neil ja neil alustel tuleb rahvaesindus luua ja põhiseadus vastu võtta. Mis kometit me oma rahvaga mängisime ja kes oleksid siis rahvahääletusele panijad? Ka põhiseaduse järgi ei saa teie oma otsust rahvahääletusele panna, sest siis peaks mõni üksik kodanik tulema ja alla kirjutama ja selle senisele riigikogule viima ja paluma riigikogul lasta rahvahääletus tulla, siis tuleb 500 ja 25.000 inimese hääled koguda ja ometi on üle mitmesaja tuhande inimese öelnud, et põhiseadus tuleb teisiti vastu võtta. Kellega me vägikaigast veame, ma küsiksin, härrad oponentid, kas oma rahvaga? Aga kas meie rahvas tuleb ka hääletusele? Ja kui ta ei tule — mis siis sünnib? Endist põhiseadust rahvas ei taha, tahab uuel alusel põhiseadust näha ning milles on siis väljapääs? Siis jääb üks tee — siis tuleb põhiseadus ülevalt anda, mitte rahva enese poolt, vaid rahvale ülevaltpoolt ette kirjutatada. Tahetakse siis võimu sellele teele ahvatleda?

Mina ütlen teile otsekohe, niisuguse tee peale mina ja valitsus ei taha astuda ja ei astu. Ma olen selle tee leidnud parema olevat, kus rahvas oma esindajate kaudu tegutseb. Ma olen seda, lugupeetud kõrge kogu liikmed, alati kaitsenud ja kaitsen ka nüüd. Kui ma täna selle sammu astun ja teie poolt vastuvõetud seaduse kinnitan ja lähemal ajal ka selle avaldan, siis usun ma, rahvas ei mõista teie ja minu samme hukka, vaid saab sellest aru, et siin võivad seaduses peensused olla, mis kõik ei ole täidetud, aga rahva eluinstinkt ütleb talle, et seal, kus on tarvis edasi minna, seal ei saa kinni pidada peensustest, vaid tuleb üksmeelselt edasi minna, teades, et see ühine samm meie rahva elus on tähtis samm ja ta päästab meie rahva mitmesugustest kiusatustest ja üleastumistest.

Ja veel ei peaks meie unustama, et kuigi meie riigis kindel kord valitseb praegu, aga meie riigis on ju ka niisuguseid, keda meie põhiseaduse keerdkäigud on valeteele saatnud, kes vahest ehk oma parema tahtmisega on püüdnud riiki kriisist välja päästa, aga on hädaohtlikule teele sattunud ja karistuse alla langenud. Ma arvan, teie saate aru, lugupeetud koosolijad, keda ma mõtlen. Need inimesed võib-olla on suurematele hulkadele ükskõiksed, aga meie, lugupeetud koosolijad, teame, nende hulgas on ka inimesi, kel kõige raskematel aegadel, kui meie rahva eest tuli võidelda ja kui ülemjuhatajal tuli vägesid korraldada, siis oli nende karistatute hulgas ka neid, kes oma ihu ja hingega meie kodumaa kaitseks välja astusid. Meie kriisi keerdkäikudega on mõned kodanikud tasakaalust välja viidud ja nad on praegu vangidena kiviseinte vahel. Valitsuse võimud ei ole muud teha saanud, vaid oleme pidanud julgeoleku ja rahu mõttes neid seltskonnast kõrvaldama. Loodan, et meie riigis jõuab uue põhiseadusega kord, kus võime rahulikult kriisiaega ja selle sündmusi revideerida, ja ma loodan, et uue põhiseadusega maksma hakkav kord aitab meid ka kriisiaegseid kurbi sündmusi rahulikult lahendada ja neid, kelle eksisammusid juhtis ausameelne püüd, kuigi valesti mõistetud kujul, seltskonnale rahulikuks tööks rahulikkudel oludel tagasi anda.

Meie peame ühisel jõul kiires korras uuendatud riigikorra juurde välja jõudma.

Üleminekuaja seadusega minule pannakse Riigihoidja kohused ja ma võin öelda, et mul ei ole mingit tagamõtet seda uut seadust omavoliliselt tarvitada, vaid enda poolt teen kõik, mis võimalik, et kõik uut korda põhjendavad seadused kiirelt ellu astuksid ja kõik, mis selleks tarvilik, saaks kiires korras tehtud, et meie rahvas võiks jälle öelda, et lõpetatud on see kurb kriiside ja murede ajajärk, et meie läheme vastu uuele ajajärgule, läheme uue põhiseadusega korrale, mis meie riiki kindlustab ja meie sisemist korda aitab tõsta ning teeb rõõmu ja toob julgust meile kõigile elada oma põhiseaduslikult valitsetavas vabariigis.

Riigivanem K. Pätsi kõne lõppedes tõusid Rahvuskogu liikmed püsti ja panid riigipeale toime suuri ja kauakestvaid ovatsioone. Siis lauldi „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm...“